

NILS ANDRÉN (red.): **Den nordiska balansens framtid. Folk och försvar**, Stockholm 1976.

I den strategiskt orienterade litteraturen om Norden och nordisk utrikespolitik stöter man icke sällan på uttrycket »den nordiska balansen». Härmed avses oftast två saker: dels det faktum att det uppstått ett oerhört intimt samarbete på fredlig basis mellan de nordiska länderna, en »icke-krigsstruktur» som gör väpnade konflikter mellan dessa länder otänkbara, dels områdets speciella ställning i det stormaktspolitiska konfliktfältet. Det speciella i Nordens stormaktspolitiska position anses bestå i att supermakterna här varit beredda att ge sina respektive avtalspartners ovanligt stor rörelsefrihet (= Danmark och Norge tillåter varken främmande baser eller trupper inom sina territorier, Finlands VSB-pakt med Sovjetunionen avviker väsentligt från de östeuropeiska staternas motsvarande avtal) och att den klart dominerande staten inom området, Sverige, i sin säkerhetspolitik iakttar en strikt neutralitetslinje baserad på ett starkt nationellt försvar. Den grundläggande tankegången i resonemanget är att om någondera supermakten stärker sitt grepp om sin intressesfär blir följden motsvarande åtgärder från den andra supermaktens sida; det starka Sveriges neutralitet ses både som en avskräckande faktor och som en garanti mot inre störningar inom området.

Föreställningen om en nordisk strategisk balans utgör den centrala utgångspunkten även för den av Nils Andrén redigerade »Den nordiska balansens framtid» (Centralförbundet Folk och Försvar, Stockholm 1976) där Nordens strategiska position och dess framtidsperspektiv analyseras ur olika synvinklar. Även om författarna (Andrén, Katarina Brodin, Bo Dreiwitz, Ingemar Dörfer) konstaterar att man svårligen kan bevisa existensen av ett nordiskt strategiskt balanssystem med automatiskt

fungerande vikter och motvikter, innehåller teorin om den nordiska balansen en bra beskrivning av de strategiska kännetecken Norden uppvisat sedan 1948—49. Förändringar i detta jämviktsläge — ett tillstånd som implicit betraktas som något önskvärt — kan enligt författarna förorsakas av faktorer på tre olika nivåer: den globala (balansen mellan supermakterna, ev. tredje världens roll), den regionala (balansen i Europa, speciellt EG:s utveckling till en övernationell aktör) samt den lokala (inre nordiska utvecklingar, i synnerhet försvarspolitiska omorienteringar). Boken innehåller en skild diskussion för samtliga fem ländernas del där dessa tre nivåers nutida och tänkbara framtida betydelse analyseras och kommenteras.

Angående stormaktspolitikens allmänna kontext och dess utveckling — något som självfallet är av avgörande betydelse även med tanke på den nordiska utvecklingen — får man det intrycket, att författarna inte väntar sig särskilt mycket av den avspänningspolitik som kännetecknat världspolitiken under detta decennium. De antar snarare att supermakternas grundläggande intressesättningar till väsentliga delar förblir oförändrade, om ock ett återfall till det kalla krigets atmosfär ej heller torde vara att vänta. Detta innebär att supermakterna inte väntas självmant ändra på sina respektive roller inom de europeiska — och därigenom inte heller de nordiska-strategiska konstellationerna. Författarna synes dock betrakta Sovjetunionen som den mera »aggressiva» eller »offensivt inriktade» av de två supermakterna, medan Förenta staterna antas besvara eventuella sovjetiska truppnedskärningar med motsvarande åtgärder, dvs. inte en klart defensiv hållning. Några exempel på detta synsätt: »Det enda alternativ som hittills allvarligt diskuterats är att Förenta staterna i större omfattning drar tillbaka styrkor från Europa. Följden därav skulle kunna bli ökat politiskt tryck mot Västeuropa från Sovjetunionen» (s. 29). På följande sida heter det: »Alternativet att Sovjetunionen kraftigt skulle reducera sina styrkor och sitt engagemang i Europa uppfattas inte som särskilt troligt... en sovjetisk försvagning i öster... skulle förmodligen leda till att

västsidan inklusive Förenta staterna tacksamt skulle utnyttja tillfället till att reducera sina egna styrkor...» Denna syn har naturligtvis viktiga konsekvenser för det sätt varpå författarna närmar sig själva huvudfrågan, den nordiska balansen, varför det vore av största vikt att ingående motivera den och klargöra de premisser på vilka den ytterst bygger; författarna underlåter emellertid att göra detta, något som i hög grad försvagar trovärdigheten av deras resonemang.

De utvecklingsdrag och -möjligheter i Europa och Norden — som författarnas huvuduppmärksamhet följaktligen kommer att koncentreras på — som uppskisseras i boken är dock ingalunda utan intresse. Av de västeuropeiska utvecklingsdragen är det främst Förbundsrepubliken Tysklands allt centralare roll inom Den gemensamma marknaden och därigenom även i de skandinaviska ländernas utrikeshandel som anses kunna komma att ha en stor betydelse för läget i Norden — Sovjetunionen har ju som känt visat stor känslighet mot tyskt inflytande i Nordeuropa. Mest omedelbart gäller »förtyskningen» emellertid Danmark som geografiskt ligger närmast Tyskland och har det starkaste beroendet av EG. För Finlands del kan författarna egentligen inte frambringa något väsentligt nytt; boken innehåller dock en rätt hyfsad allmän beskrivning av den efterkrigstida finländska försvars- och säkerhetspolitikens huvudkomponenter. Författarna påpekar bl.a. att Finlands roll som brobyggare mellan öst och väst i hög grad är beroende av Finlands ställning i det nordiska balanssystemet, något som torde vara av intresse att uppmärksammas i den försvars- och utrikespolitiska debatten i vårt land.

För Norges del förutspår författarna en något klarare »atlantisk» säkerhetspolitisk profil i framtiden än vad nu är fallet. Landets stora oljefyndigheter, Sovjetflottans ökade aktivitet på Nordatlanten samt Islands något försämrade relationer med NATO anses ge upphov till en dylik utveckling. Några drastiska förändringar behöver det dock ej vara fråga om, inte ens i ett nordiskt perspektiv, förutsatt att den övriga omgivningen förblir i stort sett oförändrad.

Det är diskussionen kring Sveriges roll i den nordiska »balansen» som jag uppfattar utgöra bokens huvuddel. Efter en genomläsning av detta kapitel kan man svårligen undgå en känsla av att hela boken syftar till att på ett helhetsbetonat sätt argumentera för en fortsatt hög försvarsutgiftsnivå i Sverige. Det starka svenska försvaret uppfattas nämligen som ett slags ryggrad i hela det nordiska jämviktsystemet, »en barriär med politiska effekter åt både öst och väst»; förändringar i det anses kunna påverka den nordiska balansen såväl direkt som indirekt. Den direkta effekten skulle då enligt författarna kunna bli en säkerhetspolitisk omorientering i de övriga nordiska länderna, den indirekta en rubbning av stormakternas tillit till den nordiska balansen och därigenom ökat tryck mot Norden från stormaktshåll. Det bör dock påpekas att frågan om det svenska försvarets betydelse diskuteras rätt nyanserat ur ett flertal olika synvinklar. En fråga som författarna framhåller som central och som inom den finländska neutralitetsdoktrinen intar en central ställning gäller förenligheten av neutralitet och ett tilltagande ekonomiskt beroende av det integrerande Västeuropa. Orsakerna till de reaktioner som minskningar i den svenska försvarsutgiftsnivån enligt författarna kunde framkalla blir dock när allt kommer omkring oklara; en föreställning om ett slags automatik i den nordiska balansen tycks i sista hand trots allt utgöra grunden för resonemanget.

Avslutningsvis kan det vara av intresse att påpeka att boken innehåller ett antal bilagor där man i enkla tabeller presenterar färsk statistikiska uppgifter från några viktiga samhällssektorer. Speciellt förändringarna i ländernas handelsorientering och militärutgifter under de senaste 25—30 åren har mig varit intressanta att ta del av.

»Hur många divisioner har påven?», lär Stalin ha frågat någon gång. Lite samma känsla gav mig genomläsningen av denna bok, som tydligen presenterar det svenska försvarets syn på den berörda problematiken (utgivaren, Centralförbundet Folk och försvar, torde ha rätt intima kontakter med den svenska försvarsplaneringen); dock får man en intressant fingervisning om hur oerhört noga och

känsligt försvaret i vårt västra grannland följer med den allmänna politiska debatten — framställnings- och argumenteringssättet i boken är långtifrån enkelspårigt eller onyanserat, något som tyvärr fortfarande ofta präglar publikationer från motsvarande håll t.ex. i vårt land. Citatet av Stalin kom trots detta osökt till mina tankar; för såsom John Vloyantes, en amerikansk forskare med insikter i Finlands utrikespolitik, säger, är politik, »including foreign policy — the study of power, but it is also the study of wisdom — or the lack of it — in the use of, or response to, power». Denna visdom finns inte i den ovan berörda boken.

Lauri Karvonen